

Csercsa
Balázs

Egy világ, amelybe mindenki beleillik

*A hitoktatáshoz való hozzáállás pozitív megváltoztatása
helyi iskolai közösségekben – egy bevált gyakorlat Angliából*

A kihívás

Magyarország Országgyűlése 2013. április 30-i ülésnapján fogadta el a 2013. évi LV. törvényt a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény módosításáról. Ennek 35. paragrafusa 1. bekezdésében a kötelező tanórai foglalkozások részének nyilvánította az erkölcsstanórát vagy az e helyett választható hit- és erkölcsstanórát az állami fenntartású iskolák 1–8. évfolyamán. A rákövetkező tanév szeptemberétől a hittanra és az erkölcsstanra jelentkező tanulók aránya nagyjából fele-fele lett, ezen belül a mérleg nyelve évfolyamonként kis mértékben eltérő módon billent erre vagy arra.

Elképzelhető azonban, hogy az egyensúly – különböző okoknál fogva – a következő években az erkölcsstan felé mozdulhat el. Egyrészt, noha a magyar lakosság körében 1991 és 2008 között 7-15 százalékkal nőtt azok aránya, akik szerint van Isten, túlvilág vagy bűn; a legalább havonta templomba járók aránya 36-ról 28 százalékra csökkent; a vallásukat rendszeresen, egyházi keretek között gyakorlók aránya pedig csupán 13-16 százalék között van napjainkban (KAMARÁS 2013, 82. o.). Vagyis a társadalom a hithez való visszatalálása mellett is egyre inkább elfordul az egyházi vallásgyakorlattól, és még személyes hittel élő tagjai is úgy gondolhatják, az erkölcsstan az igényeiknek megfelelőbb választ tud adni kulturális, erkölcsi, lelki és társadalommal kapcsolatos (KELT)¹ kérdéseikre, mint az egyházi hittan.

Másrészt a hittant választó gyerekek (és szüleik) döntésének hátterében részben történeti okok állhatnak. Magyarországon az oktatás az államalapítást is megelőző hagyományokra tekint vissza, és egészen a 20. század közepéig természetszerű része volt a hitoktatás, annak már kidolgozott, működő gyakorlatával, már csak azért is, mert az oktatási intézmények fenntartásában az egyházak mindig jelentős szerepet tölthettek be. A hitoktatás tehát nem volt újdonság: a szülők tudták, mit várhatnak, ha gyermeküket hittanra iratják be, szemben az újdonságnak számító erkölcsstanórával. Csakhogy éppen történeti voltának bizonyos vonatkozásai jelenthetnek veszélyt a hittanoktatásra, hiszen gyakorlatai már kidolgozottak, rögzültek, gyakran régimódiak, erőteljesen dogmatikafókuszúak és nehézkesek, így a hittanóra, ahogyan az a gyakorlatban megvalósul, esetenként kevésbé vonzó lehet a tanuló számára, mint az erkölcsstanóra, ahol a pedagógusok szabadon használják a modern pedagógia módszereit és gyakorlatait.

¹ A KELT betűszó használatát alkalmasnak tartanám a magyar nyelvű terminológiában az angolban már elterjedt SMSC (Spiritual, Moral, Social, Cultural) kiváltására.

Nemcsak Magyarországon jelent kihívást ez a helyzet, hanem például Angliában is, ahol pedig a hitoktatás ma is kötelező, és hosszú, töretlen hagyományra tekint vissza. Szerencsére vannak azonban biztató példák, amelyek tapasztalatból mutatják meg, hogy a hitoktatás korábbi presztízse visszaállítható a kisebb, helyi közösségek keretei között, a hittanóra lehet legalább annyira érdekesítő, mint a pusztán erkölcsstan, és igenis az egyházak hittana is mutathat fel legalább annyira érvényes válaszokat a modern világ kérdéseire, mint az etika. Az alábbiakban egy ilyen bevált gyakorlatot tervezek bemutatni, kitérve arra, hogyan lehet ezt a módszert a magyar iskolai hitoktatásra is alkalmazni.

Lehetséges válasz – A Bankfield Középiskola esete

A Bankfield Középiskola Widnesben, Liverpool közelében található, tanulóinak száma az angol átlagnál alacsonyabb, idén 686 tanuló jár oda, akik 11 és 16 év közöttiek. Ez a szám messze felülmúlja az egyes magyarországi általános iskolák átlagos tanulói létszámát, és az egy pedagógusra jutó tanulók száma szempontjából is kissé jobban állunk: a Bankfield Középiskolában ez a szám 13, a magyar átlag pedig 10 (CSERNYÁK 2013, 1. o.). A Bankfield Középiskolának az angliai oktatási tevékenységek minőségellenőrzési hivatala (OFSTED)² a kimagasló minősítést adta, és a tehetséggondozás terén vezető iskolának nyilvánították.³ Vagyis az iskola az átlagnál magasabb színvonalú, és tanulói leginkább a helyi jómódú középosztály családjából kerülnek ki.

Mégis, amikor Andy Ackers 2009-ben átvette a hitoktatás munkacsoport vezetését, ebben a tekintetben elkeserítő körülményekkel kellett szembesülnie. Azt tapasztalta, hogy a vallással kapcsolatos tantárgyak nem tudják lekötni a diákokat, ami azok „érettségi” (GCSE-) eredményeire is kihatással volt. A szülők is egyre növekvő számban igyekeztek elvonni gyermekeiket a tantárgyi program azon képzéseitől, amelyekről csak tehették, hiszen már a tantárgy neve is a felesleges „töltelék tárgy” szinonimájává kezdett válni. Ahogyan Ackers megfogalmazta: „Sok helyi szülő nem tekint többé úgy a vallásra, mint az élet fontos részére, és tapasztalataikból úgy látják, hogy az iskolai hitoktatás többé nem releváns vagy alkalmazható, ezért megkérdőjelezzik, miért kellene ennek kitenni gyermekeiket.” (OFSTED 2012)

Ebből a helyzetből kiindulva Ackersnek Carole Owen igazgatónővel, valamint a tantestület más vezetőivel folytatott megbeszélései nyomán közös cselekvésre szánták el magukat. Először is azonosítaniuk kellett a probléma kiváltó okait, majd ezek között fontossági sorrendet felállítani, ezután stratégiát és konkrét cselekvési tervet kidolgozni, végül, a munka oroslánrészeként, türelemmel és kitartással végrehajtani kidolgozott tervüket.

Három kulcsfontosságú stratégiai prioritást határoztak meg:

1. A KELT megítélésének javítása, valamint a hitoktatás és az iskola tágabb élete közti kapcsolatok kiépítése (például közösségi imák, szakkörök szervezése, más tantárgyakkal való összekapcsolódás).

² Office for Standards in Education, Children's Services and Skills.

³ Gifted and Talented Lead School.

2. Vízión⁴ kidolgozása a hitoktatás számára és ennek beágyazása egy újszerű tanmenetbe.
3. A tanulási modell átalakítása a hittanórákon.

A KELT megítélésének és a közösség összetartó erejének javítása

Hamar nyilvánvaló lett, hogy a KELT-ről és a közösségi összetartásról szóló közbeszéd nem egységes az iskolában, vagyis noha mindenki elismerte, hogy sok jószándékú fáradozás történik, ezeket és eredményeiket nem mérték fel és nem kommunikálták úgy, ahogyan lehetett volna. Az is egyértelművé vált, hogy a gyerekek élettapasztalatai és látóköre meglehetősen behatárolt, és szükséges lenne magabiztosságuk és érettségük emelése a saját életüket érintő kérdések kezelésében. Ezért a hittan munkacsoport az iskola vezetésének támogatásával meghívta a többi munkacsoportot, hogy azok megvizsgálhassák saját hozzájárulásuk lehetőségeit a KELT kérdésköréhez, valamint hogy egységes nyelvezetet és kommunikációt alakítsanak ki ezzel kapcsolatban

iskolaszerte. Ezáltal valamennyi tanár felismerhette a KELT fontosságát a saját tárgykörében, és beépíthették azt óravázlataikba, ezután pedig a hitoktatás eddigi marginalizált helyzetéből központi szereplővé vált a KELT és a közösségi összetartás előmozdításában. Felismerték, hogy a vallásoktatás igenis hordoz mondanivalót és válaszokat a modern problémákkal kapcsolatban, és számos kapcsolódási pontot találtak más tantárgyakkal.

Vízión kidolgozása a hitoktatás számára és annak beágyazása egy újfajta tanmenetbe

A hitoktatás megújult víziójának kidolgozása is a KELT-tel kapcsolatos érzékenység felkeltésének folyamatába illeszkedett. Ebbe a diákokat is bevonták: meghallgatták őket a tantárggyal kapcsolatos tapasztalataikról, és segíthettek a hitoktatás új arculatának kidolgozásában is, mint például új szlogen választása. Az új szlogen, amely tanulmányomnak is címét adta, az „Egy világ, melybe mindenki beleillik” lett, és azt hivatott kifejezni, hogy a hitoktatásra elsősorban úgy tekintenek, mint tanár és diák közös utazására, amelynek célja nem annyira a dogmatikus alaptudás megszerzése, mint a kulturális, erkölcsi, lelki és társadalmi fejlődés. Az ezekkel kapcsolatos figyelem és érettség kialakítása lett a hitoktatás új víziója. A hittan tantárgycsoportot átnevezték társadalom- és hittanra.

Az oktatást a tanterv szerint a tanulók társadalmi helyzetéből kiindulva kezdik, közösen feldolgozva azt, hogy elősegítsék a mélyebb megértést és lehetővé tegyék a nagyobb fokú részvételt. Ezután térnek rá a vallások tanulmányozására abból a szempontból, milyen hatással lehetnek ezek a tanulókra személyesen, helyi vagy országos szinten, illetve globálisan. Eközben bemutatják azt, milyen értékes hozzájárulást jelenthet a vallás a társadalmi problémák kezelésében és megoldásában. Minden évfolyamban egy-egy kérdést járnak körül, amelyek az osztályterem dekorációjában is hangsúlyosan megjelennek, hogy segítsék az átélést. Ezek a témakörök a következők:

⁴ Jövőkép, amely a távolabbi jövőben elérni kívánt ideális állapotot írja le, amely felé a szervezet törekszik. Tartalmazhat ambíciós, merész elképzeléseket, hogy a szervezet tagjait erőfeszítésre ösztönözze.

- Hová illeszkedik a közösség?
- Hogyan helyezkedik bele ebbe a vallás helyi szinten, országosan és globálisan?
- Hol keresünk értelmet: Istenben, a világban, a szenvedésben vagy más valamiben?
- Hol illeszkedik bele a vallás a konfliktusba, a társadalomba, az orvostudományba?

A tanulási modell átalakítása a hittanórákon

Andy Ackers szerint „[a]hhoz, hogy ezen az úton hatékonyan végigvezessük a tanulókat, szükséges olyan környezet kialakítása, amelynek a tanulók aktív alakítói, és amelyben olyan sok különféle tanítási módszert alkalmazunk, amennyit csak lehetséges” (OFSTED 2012). Szükséges, hogy a tanulók beleéljék magukat a hittanórákba, és élvezzék is azokat. Az újfajta kommunikációs és tanítási módszerek bevonása mellett ezeken az órákon elsősorban a tanulók osztják meg egymással élményeiket és gondolataikat, hogy jól érezzék magukat és fejlődjenek, miközben feldolgozzák a tananyagot. Az egyes órák céljait a *mit?*, *miért?* és *hogyan?* jellegű kérdések megválaszolásában határozták meg, az órák menetét pedig a kapcsolódás, aktiválás, bemutatás és elmélyítés négyességének folyamatában osztották fel. Az órákon fontos szerepet kapott a társadalmi és érzelmi alapú tanulás (TÉT),⁵ valamint a személyesség, annak tudatában, hogy minden tanuló máshogyan tanul.

A tanulási környezet így elérhető, pozitív és teljesen interaktív lett, amelyet a tanulók és tanárok együttműködve vezetnek és alakítanak. A hittan munkacsoport pedig mára vezető lett az iskolán belül a módszertan fejlesztésében, és a tantárgy keretein túl is hatással van az iskola életére. A tanulók, szüleik helyesléssel, szívesen járnak hittanórára, hiszen felismerték jelentőségét a mindennapjaikban, jól érzik magukat, és úgy érzik, ők is beillenek oda.⁶

A modell átültetése

A példában a kiindulási helyzet nagyon hasonló volt, mint amelyet a magyarországi általános iskolákban is tapasztalhatunk. Persze mondható, hogy a Bankfield Középiskola jobb anyagi lehetőségekkel rendelkezik, mint egy átlagos magyar – vagy akár angol – állami iskola, de hitoktatási modelljük egyik nagy erénye éppen az, hogy elsősorban nem anyagi erőforrások mozgósítását igényli. Ami viszont elengedhetetlen hozzá, az elszánt, tettekre szor tanerő, valamint nem kevésbé elhanyagolható az iskola vezetőségének helyeslése és hathatós támogatása.

Ezzel viszont már el lehet indulni és sikerre vinni a programot. Természetesen minden egyes iskola különböző, mások a személyi és tárgyi feltételek, valamint a környezet, az iskola közössége, ideértve a tanulók összetételét és családi hátterét is, ezzel együtt pedig a problémák is részben mások lehetnek. Először is mindenképpen szükséges az intézményre jellemző, helyi problémák őszinte, nyílt feltárása. Majd ezek között a problémák között fontossági sorrendet kell felállítani. Ebből kiindulva kell kidolgozni és megvalósítani vállalkozásunkat, amely a problémáknak megfelelő hangsúlyossággal tartalmazza az alábbi elemeket:

- A hitoktatás és általában a vallás hasznosságának hatékony kommunikációja.
- A hitoktatás összekapcsolása a tágabb közösséggel.
- Pontosan megfogalmazott vízió kidolgozása a hitoktatás számára.
- Hatékonyan használható módszerek felkutatása és alkalmazása a hittanórákon.

⁵ A TÉT betűszót az angol SEAL (Social and Emotional Aspects of Learning) kiváltására használom.

⁶ A Bankfield Középiskola gyakorlatát bemutató rész az OFSTED 2012-es beszámolóján (OFSTED 2012) és egy erről írt esettanulmányon (*Changing RE* 2014) alapul.

Bár régi bölcsesség, hogy „jó bornak is kell a cégér”, a kommunikáció napjainkban különös fontosságra tett szert, nem lehet elodázni. A kommunikációban fontos, hogy olyan közvetítőket használjunk, amelyek a célközönséget valóban elérik, és megmutassuk, hogy azt tudjuk nyújtani, amire a célközönségnek szüksége van. Jelen esetben azt, hogy a vallás és a hittan képes igazi válaszokkal szolgálni a tanuló tizenévesek mindennapi kérdéseire és általában a világ égető problémáira. A tizenévesek igenis érzik a problémákat és keresik a válaszokat, de gyakran nem tudják, hol keressék azokat. Nem várható el tőlük, hogy alaphelyzetben érdeklődjenek a hittan iránt, érdeklődésüket fel kell kelteni. Ezért érdemes a hangsúlyt a kommunikációban a KELT-re helyezni, és nem kell félni attól, hogy modern eszközökkel élünk figyelemfelkeltő, meghökkentő vagy megdöbbenő módon. Ez nem veszélyezteti a tárgy megkérdőjelezhetetlen méltóságát, de segít hatékonyan közvetíteni annak értékét. A kommunikáció ideális esetben ne csak a tanulóra koncentráljon, hanem azok iskolán kívüli környezetére (elsősorban szüleikre) is.

Az egyes tantárgyak tanárainak gyakran az az érzése, hogy tárgyuknak, amelyben jártasak, végső soron minden máshoz is köze van. Ez valóban így van: mivel minden tudomány végső soron ugyanarról a világról beszél, nyilvánvalóan vannak köztük kapcsolódási pontok. A hittan esetében sincs ez másként. A különféle tantárgyak tanári munkacsoportjaival közösen fel kell kutatni, hol hordozhat a hittan releváns információt, többletet az adott tantárgy anyagában, és ezeket a kapcsolódási pontokat mindenki hasznára be kell építeni a tananyagba. Ezzel az adott tantárgy is csak gazdagodik, hiszen sokszínűbb, érdekesebb lesz.

Ugyanilyen fontos, hogy a hittan, amelynek tárgya előfeltételezésünk szerint az élet valamennyi régióját át- szövi, ne maradjon a padosrok között. A hittan munkacsoport bátran szervezhet a KELT-tel kapcsolatos tanórán kívüli programokat is, akár iskolai keretek között, akár azon kívül. Fontos a szülőkkel is kapcsolatot keresni, akár gyerekeikkel közös, akár kifejezetten a szülőknek szóló programokat szervezni, hiszen a szülők természetesen óriási hatással vannak gyermekeikre, kívánatos, hogy belássák a hittan hasznát. Nem feltétlenül szükséges egyetérteniük, de legalább a gyermekükben kialakuló érdeklődést és lelkesedést ne törjék le otthon.

Vízióink, azaz jövőképünk pontos megfogalmazása különösen fontos. Tudnunk kell, hogy pontosan mit szeretnénk elérni, mert egyébként kezdeti motivációnk a nehézségek hatására – mert lesznek ilyenek – ellaposodhat. Ráadásul hogyan várhatnánk el másoktól, hogy kövessenek, ha mi sem tudjuk, hová tartunk? Bár minden eddigi pontban fontos a tanulók bevonása is a tevékenységekbe, a vízió kidolgozásánál ez különösen is fontos. A tanár már ismeri tantárgya anyagát, és maga is bejárt egy hitbeli utat. A tanulók azonban még nem tartanak itt. Ezért a tanár is részese ugyan a hittanórán megjárt utazásnak, ez az utazás mégis elsősorban a tanulókról kell hogy szóljon. Kérdezzük meg őket, mire kíváncsiak, hová akarnak eljutni, mi foglalkoztatja őket! Vízióinkat pedig ennek megfelelően alakítsuk ki. Nem baj, ha a vízióink ambiciózus célokat tűz ki, hiszen ez erőfeszítésre ösztönöz, ugyanakkor legyen reális. Vízióink tehát legyen pontosan megfogalmazott, releváns, mérhető és fenntartható. Persze vízióink meghatározása után azt is ki kell dolgozni, pontosan mit, mikor, kinek, kivel és hogyan kell tenni ahhoz, hogy vízióinkat elérhessük. A vízió mint nagy, közös cél elérése meghatározott kisebb célok elérésén és az azokhoz kapcsolódó tevékenységek végrehajtásán múlik. A vízióink elérése érdekében alkalmazott stratégiánk kidolgozásához hasznos segédanyagot jelenthet SZABÓ Mária-nak az OFI honlapján elérhető írása (2005).

Végül be kell látnunk, hogy úgy van, amint MERVAY Miklós kitűnő tanulmányában írja: „a rendszerváltozás után hitoktatásunk [...] ott folytatta, ahol a diktatúra elfojtotta és betiltotta. Még a megváltozott körülmények ellenére is máig népegyházi kategóriákban gondolkodik, annak strukturális gyakorlatát viszi tovább...” (2009, 123. o.) Vagyis abból indul ki, hogy a hitoktatás fontossága és relevanciája az életben mindenki – szülők és gyerekek – előtt világos, a hittan fő feladata pedig a dogmák megismertetése a vallásgyakorló közösséggel. Pedig ez a helyzet már az egyházi iskolákban sem áll fenn, az állami iskolákban pedig még kevésbé.

A teológia mint tudomány esetén is szükséges felismerni, hogy az nem pusztán rendszeres teológia vagy gyakorlati teológia, hanem a kettő egysége. Vagyis az egyházaknak általában egyre inkább a világ felé kell fordulniuk és az ott látható problémákra reflektálniuk (BÉRES 2013, 45–47. o.). Ennek pedig előretolt helyőrsége a hitoktatás, a misszió mellett az a terep, ahol talán leginkább találkozhatunk olyanokkal, akik nem vallásosak, és akiket meg kell szólítanunk. Ehhez kínál korszakos jelentőségű lehetőséget a hitoktatás kötelezővé tétele az állami iskolákban, mindenki javára. Ahhoz azonban, hogy ezt a lehetőséget hatékonyan megragadhasuk, ki kell törni megszokott gyakorlatainkból. Ebben eddig az egyházi iskolák sem voltak igazán sikeresek. Mervay leírja, hogy a Szegedi Hittudományi Főiskola felnőtt megtérők között végzett felmérése szerint ezek 4/5-e járt gyerekként hittanra. Elgondolkodtató azonban, hogy „hittanos” múltjuk ellenére eltávolodtak a vallásosságtól, és csak felnőttként jutottak személyes hitre. Még elgondolkodtatóbb, hogy mindössze 7 százalékuk mondja, hogy az egyházi iskola hatással volt rá (MERVAY 2009, 121. o.).

A hitoktatás jelenlegi formái tehát csak döcögősen, „parancsszóra” működnek. Szükséges, hogy a hittanórán olyasmiről beszéljünk, ami a tanulókat érdekli, és úgy, ahogyan az megragadja őket. Ne várjuk el pusztán azt, hogy a tanulók végigüljék az órát, majd bemagolják és felmondják a tananyagot. Kérdezzük meg őket, vonjuk be őket, legyen az óránk interaktív! Fogjuk fel a hitoktatást úgy, mint közös utazást, amelyből mindenki épül, mégis elsősorban a tanulókról szól. Ösztönözni kell, hogy a diákok maguk hozzák be saját élményeiket és tapasztalataikat az órára, egymást építve, segítve és közös válaszokat találva társaikkal, miközben a tanár oktatási célja számukra észrevétlenül valósul meg.

Ebben átfogóan hasznos az úgynevezett Kett-módszer ismerete és használata. Franz Kett német pedagógus 1978-ban mutatta be az azóta nevével fémjelzett módszert, amelyet ő valláspedagógiai gyakorlatnak nevezett. A gyakorlat 12 alapelve épül, amelyek között szerepel többek között a találkozás, a megtapasztalás és az aktív részvétel. A Kett-módszer célja elsősorban, hogy olyan életfundamentumot alakítson ki a gyermekben, amelyből energiát és belső biztonságot meríthet, valamint amelyből kibontakozhat benne a bizalom és szeretet a többi teremtmény iránt. Ennek eléréséhez Kett hét eljárás csoportot határozott meg. Ezekről és a módszer részletes leírásáról olvashatunk NAGY Enikő (Kriszta nővér) több tanulmányában (pl. 2009; 2013).

A cél érdekében a hittanóra lehet rendhagyó, interaktív, ez nem von le méltóságából. Fontos a helyszín berendezése és a résztvevők egymáshoz viszonyított elhelyezkedése, hogy biztonságos és bátorító teret alakítsunk ki. Mivel hittanóránk közös utazás, nem kell, hogy bárki előrébb legyen, mások pedig hátrébb, nem kell, hogy a tanár az osztállyal szemben álljon, hanem közöttük helyezkedhet el. Másrészt a hittanóra interaktív jellege sok mozgással járhat, amihez megfelelő helyre van szükség. Érdemes magunk elé állítanunk az iskolán kívüli önismereti csoportok kereteit és módszereit. Ebben a résztvevők általában körben helyezkednek el, mindenki bátorítva érezheti magát a hozzájárulásra és részvételre, és a témákat feldolgozó játékokra is jut idő. Szerencsére napjainkban már sok könyv foglalkozik ezzel magyar nyelven is, és kínál példákat önismereti játékokra (pl. RUDAS 1990; 1999; BÁCSKAI 1991). Az önismereti csoportok egy különleges, a drámapedagógiával rokon megnyilvánulási formája a pszichodráma, ezen belül pedig a bibliodráma. Tantárgyunk oktatásában magától értetődően jól használható és használandó a Biblia, amely ráadásul olyan történetek gyűjteménye, amelyek ma is üzenetet hordoznak a KELT viszonylatában, és alkalmasak arra, hogy dramatizálva és magunkra vonatkoztatva megjelenítsük őket.⁷

”Fogjuk fel a hitoktatást úgy, mint közös utazást, amelyből mindenki épül, mégis elsősorban a tanulókról szól. Ösztönözni kell, hogy a diákok maguk hozzák be saját élményeiket és tapasztalataikat az órára, egymást építve, segítve és közös válaszokat találva társaikkal, miközben a tanár oktatási célja számukra észrevétlenül valósul meg.”

⁷ A témával kapcsolatban lásd pl. FALLNER–WARNS 2003; NYÁRY–SARKADY 2008.

Az önismereti csoportfoglalkozás és a drámapedagógia válfajai játékos keretekben megvalósuló komoly, hatékony feladatok. A klasszikus értelemben vett játékot sem szabad azonban elvetnünk a hittanórán. Amint MIKLYA LUZSÁNYI Mónika rávilágít, a játék a tananyagot kivonja az elmúlt vagy elvont dolgok szférájából, és jelenvalóvá, aktuálissá, részünké teszi (2011). A játékok hittanórán való alkalmazásának fontosságával és lehetőségeivel kapcsolatban jó támpont Miklya Mónika idézett előadása és más, interneten is fellelhető írásai. Mi, magyarok könnyen emlékeztetünkbe idézhetjük József Attilát: merjünk tehát játszani a gyerekekkel, hiszen az ilyen élményeken keresztül a tanuló észrevétlenül, önmagától és önmagából fedezi fel és sajátítja el tantárgyunk anyagát, amely így mélyen meg is ragad benne. Ráadásul nem fogja a hittanórát felesleges tehernek tartani, amin túl kell esni, hanem örömmel jár oda, miközben felismeri a hittan és a vallások értékét, és fejlődik mint személy és a közösség tagja, amelybe ő is beleillik.

Hivatkozott művek

- BÁCSKAI Júlia 1991. *Önismereti csoportok céljai és módszerei. Alkalmazásuk egészséges kamaszok csoportjában*. ELTE, Budapest.
- BÉRES Tamás 2013. Valóságismeret – hála – változ(tat)ás. In: Szabó Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán*. Luther Kiadó, Budapest. 45–52. o.
- Changing the way Staff and Students at Bankfield School Perceived RE*. www.leics.gov.uk/religious_education_case_study.doc. (Megtekintés: 2014. február 28.)
- CSERNYÁK Mariann 2013. Oktatási adatok 2012/2013. *Statisztikai Tükör*, VII. évf. 32. sz. 1–5. o.
- FALLNER, Heinrich – WARNS, Else Natalie 2003. *Jerikó rózsája – a bibliodráma kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- KAMARÁS István, OJD 2012. Javítható-e az „erkölcstan vagy hittan” elképzelés? *Új Pedagógiai Szemle*, 62. évf. 4–6. sz. 78–91. o.
- MERVAY Miklós 2009. A hitoktatás hatékonysága. *Deliberationes*, 2. évf. 2. sz. 121–132. o.
- MIKLYA LUZSÁNYI Mónika 2011. *Játék a hittanításban*. Előadás. Ökumenikus Hitoktatói Konferencia, Veszprém, 2011. <http://www.veszpremhittan.hu/oku2008/oku2008miklya.pdf>. (Letöltés: 2014. február 28.)
- NAGY Enikő (Kriszta nővér) 2009. Kett-módszer. Eredete, alapelvei, tartalma és eljárásai. *Keresztény Szó*, XX. évf. 10. sz.
- NAGY Enikő (Kriszta nővér) 2013. A Kett-módszer – A kéz, a szív és a fej egységes képzése. *Katolikus pedagógia*, II. évf. 1–2. sz. 123–132. o.
- NYÁRY Péter – SARKADY Kamilla (szerk.) 2008. *Bibliodráma*. Harmat Kiadó, Budapest.
- OFSTED 2012. *Transforming RE in a Secondary School. The Bankfield School*. <http://www.ofsted.gov.uk/resources/good-practice-resource-transforming-religious-education-secondary-school-bankfield-school>. (Megtekintés: 2014. február 28.)
- RUDAS János 1990. *Delfi örökösei – Önismereti csoportok – elmélet, módszertan, gyakorlat*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- RUDAS János 1999. *Önismereti csoportok*. Animula Kiadó, Budapest.
- SZABÓ Mária 2005. *Stratégiai tervezés – stratégiai vezetés – projektervezés a közoktatási intézményekben*. www.ofi.hu/download.php?docID=878. (Letöltés: 2014. március 10.)

Csércsa Balázs 1982-ben született Székesfehérváron. Korábban éveken át volt keresztény diák-szervezetek vezetője. Jelenleg Budapesten él, az Oktatáskutató és -fejlesztő Intézet munkatársa. A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség tagja. Történész, doktorandusz, valamint az Evangélikus Hittudományi Egyetem hittanár szakos hallgatója. Kutatási területe az angol hitoktatás rendszere és módszerei.